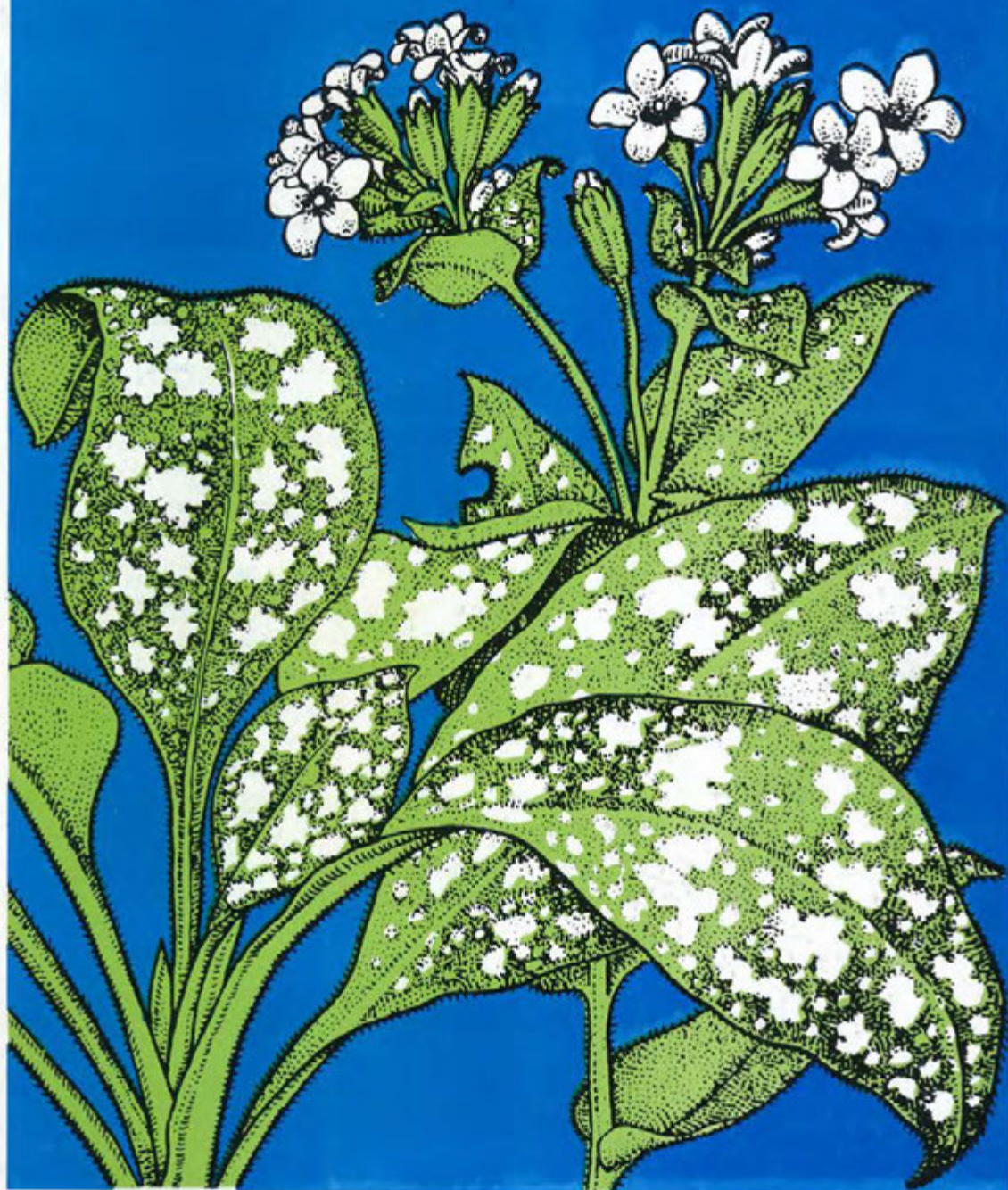

L

es herbes remeieres a Sant Joan de les Abadesses

F e s t a M a j o r 1 9 9 6

D

cixeu-me que aquest any us convidi a fer protagonista del nostre programa una de les riqueses que ens ofereix el nostre entorn natural.

I és que la nostra vida cada cop més urbana ha debilitat aquella relació tan propera que tenien els nostres avis amb la terra. Tots els coneixements que d'ella adquirien a força de viure-hi, conviure-hi o malviure-hi de vegades i que anaven acumulant al llarg del temps els anem perdent amb una rapidesa esfereïdora.

La utilització de les plantes remeieres i el seu coneixement forma part d'aquest patrimoni popular oblidat, aviat extingit si no hi posem cap oposició. En volem recuperar una petita part amb un recull d'herbes i remeis que podem trobar pels nostres voltants. No pretenem que sigui un estudi exhaustiu, només l'inici d'una recopilació de coneixements que cal conservar i transmetre a les generacions que vénen, com tants d'altres, si volem millorar el futur aprenent del passat.

Jordi Vilalta ha estat l'encarregat de fer aquesta tasca de recerca ajudat essencialment per gent de pagès, col·lectiu que tradicionalment ha complert la funció de transmissor de la sapiència popular. Ara que vénen temps de recessió pel món rural, vull encoratjar vivament aquest sector de la nostra població a que continuï acomplint la grata missió de conservar i donar-nos a conèixer la sapiència de la natura, i vull agrair-vos que ho hagin estat fent fins avui: sou els que millor coneixeu la terra, sou els qui millor ens la podeu fer descobrir.

El metge Josep M. Vilaseca, la farmacèutica Rosa M. Sunyer i el biòleg Lluís Mata han acompanyat el recull de tres escrits que ens situen en el seu entorn: la medicina, la farmacologia i la natura.

Només em queda desitjar-vos a tots als vilatans i a tots els qui ho sereu per uns dies que gaudiu de les nostres plantes i de la nostra festa d'alegria i germanor oberta a la participació de tothom!

Josep Bassaganya i Bosch,
alcalde de Sant Joan de les Abadesses

Farmàcia segons un manuscrit del segle XIII.

El coneixement de les drogues al Renaixement.

Farmàcia del segle XVIII.

Quan ens posem a rumiar d'on vénen els remeis a base d'herbes seguidament hem de pensar quin és l'origen de la malaltia i imaginar-nos els nostres avantpassats prehistòrics cercant alguna manera de combatre les malures. I com ho podien fer, si no és experimentant amb el que tenien més a mà? De ben segur que les plantes foren un dels remeis més emprats; malauradament, això només ho podem especular extrapolant els tractaments emprats per les tribus primitives actuals.

En canvi, podem conèixer documentalment els remeis emprats per les primeres grans cultures històriques: Egipte, Mesopotàmia, Xina, Índia... fins arribar a la Grècia clàssica i l'Imperi Romà. En totes aquestes cultures la teràpia a base d'herbes hi juga un paper molt destacat. De la medicina romana passem a la medicina practicada als monestirs europeus. Inevitablement pensem en Sant Joan. Com devia ser la medicina a la nostra vila durant l'Edat Mitjana? Quins remeis s'aplicaven als malalts de la infermeria? De ben segur que les herbes remeieres hi jugaven un paper fonamental, però la manca de documents no ens permet més que fer suposicions. Podem investigar fent servir altres mètodes, com per exemple analitzant els registres parroquials (a Sant Joan ja es va fer estudiant els segles XVII i XVIII). Amb això podem conèixer per exemple causes de mort, però no els tractaments. En aquest sentit és més ric un text del 1818 conservat a l'arxiu del monestir, que tracta sobretot temes d'obstetrícia, venerologia, pediatria i medicina legal. Dels remeis en parla d'una forma molt general, però menciona l'opi (extret del cascall), el guaiac (arbust importat d'Amèrica), etc. Ara bé, aquest text, malgrat que sigui conservat a la nostra vila, no es pot considerar representatiu de la medicina santjoanina perquè fou escrit a Barcelona per un metge que no s'ha identificat com a vilatà.

Aquesta és la documentació principal coneguda actualment. Resta, però, tot un importantíssim saber popular que encara es pot classificar. Em refereixo a les herbes remeieres emprades a Sant Joan.

Les plantes medicinals, les que ha fet servir el poble des de temps ancestrals, han estat identificades i transmises oralment de generació en generació però avui en dia, per diversos motius, comencen a ser oblidades en bona part i aquesta rica tradició corre el risc de perdre's irremissiblement.

Però tornem a repescar el fil de la història per comprendre d'on ve la diferenciació entre herbes remeieres i medicaments. Passada l'edat mitjana i el Renaixement, a mesura que l'alquímia s'anava transformant en química es començà a observar que no tots els components dels antics beuratges eren actius. És a dir, que d'una barreja preparada a base de deu herbes diferents potser només n'hi havia una que feia l'efecte desitjat. Així s'anaren identificant les

herbes que realment eren curatives per a determinades malalties.

Amb el temps i l'evolució científica s'arribà més enllà, i es dissenyaren les fórmules de les substàncies contingudes en cada planta que actuaven de veritat. Així, si teníem la molècula separada ja no calia utilitzar tota la planta. I s'inventaren les pastilles, els xarops, les càpsules...

El motiu de donar els medicaments en les formes disponibles avui dia és ni més ni menys que una qüestió de comoditat, d'eficàcia i d'higiene. Amb "unes fulles de..." o "una arrel de..." no saps mai la quantitat de substància activa que hi ha, entre altres coses perquè no se sol pesar l'herba (que pot ser més o menys seca i acompanyada de terra, cucs, insectes, etc.) i per diversos motius (humitat del sòl, fulles tendres o velles, arrel o tija o fulla o flor, etc.) pot ser més o menys rica en el compost que de debò ens interessa.

La complicació augmenta si tenim en compte el "viatge" que fa una substància pel cos humà abans de fer efecte: primer ha d'arribar a la sang (sigui a través dels budells per la boca o per l'anus, amb una injecció directa o al múscul, a sota la llengua), excepte els medicaments que fan efecte local (com les antigues cataplasmes) i no han de passar a la sang com per exemple les pomades, les gotes dels ulls o de l'orella, les solucions...

Després s'han de distribuir per la sang, anar allà on són necessaris i fer l'efecte que els pertoca i després són eliminats pel cos humà (pel ronyó sobretot, però també pel fetge, etc.)

És fonamental que a la sang hi hagi una quantitat determinada de medicament, dintre d'uns límits: si n'hi ha massa, farà mal; si n'hi ha poc no farà efecte. Aquesta dosificació dels fàrmacs, que en alguns casos ha de ser molt precisa, es pot aconseguir òptimament a través dels preparats actuals.

Respecte als efectes secundaris: en dosis correctes i durant el temps necessari són poc freqüents. La major part de medicaments no en produeixen; però hem de pensar que les herbes remeieres, que són la "mare" dels fàrmacs, els provoquen igual o més sovint per la dificultat de dosificació que acabo d'esmentar.

Cada dia, gràcies a la investigació farmacològica, es van descobrint molts medicaments o les noves utilitats d'altres ja coneguts. Les plantes ens proveeixen de material per investigar. Els remeis tradicionals de les tribus amazòniques han aportat dades interessants a la medicina. La pèrdua dels boscos i de la memòria popular són esdeveniments lamentables que hem de procurar evitar.

Les herbes remeieres, vistes des de tots els seus vessants (històric, científic, cultural, terapèutic...) constitueixen un patrimoni que cal conservar. Amb aquest interessant recull, el Sr. Jordi Vilalta ens aporta el seu gra de sorra. Segurament molts santjoanins podreu augmentar el gruix de coneixements de les plantes medicinals. Encara queda molta feina per fer...

Josep M. Vilaseca Llobet

Església de Sant Miquel, de la infermeria del monestir. Segle XII. Fou destruïda el 1938.

Emmalaltir és ben senzill, guarir no és tan fàcil: vèncer la malaltia és el repte.

Les persones que coneixen l'art de guarir sempre havien estat considerades com a bruixes o bruixots, comunicants amb els esperits, intercessors entre la divinitat i els homes, sacerdots-metges...

La imposició de mans, les pregàries i promences formen part, encara, de la medicina màgica. Qui no recorda els quadres, cames i braços de cera penjats a les parets de l'ermita de Sant Antoni? Paralel·lament, l'observació portà a la utilització com a remeis de les herbes, bé senceres o bé algunes de les seves parts.

La medicina oficial ha arribat als nostres dies fruit de l'estudi profund del cos humà, de les herbes, dels minerals i de les substàncies obtingudes per síntesis químiques. Gràcies al descobriment del DNA i del RNA, àcids nucleics, s'ha obert una nova era de possibilitats gairebé il·limitades pel que fa al guariment del cos. Al mateix temps, però, encara avui se cerca el remei de les plantes, com ara els investigadors que, al cor de l'Amazònia, esperen trobar nous remeis per a velles i noves malalties.

Quin ha estat el camí recorregut? Fem una mica d'història.

A la nostra vila, nascuda a redós del monestir, ja en el segle XIII consta l'existència de la figura del canonge que tenia cura de la infermeria situada en unes dependències al costat de la capella de Sant Miquel. És de suposar que el mateix infermer preparava els remeis per als malalts.

En el segle XIV està documentada la presència d'un apotecari. Ho sabem d'una manera ben curiosa, ja que era l'encarregat de preparar les neules del monestir per les festes assenyalades. Si era ell qui preparava les postres era perquè disposava de sucre per a la preparació de medicines. Es deia Guillem Gironella.

En el transcurs de l'edat mitjana, estan documentats els oficis de metge i especier. El metge visitava els malalts i preparava els remeis que l'especier li procurava. Era degut a la falta de confiança del metge envers l'especier? Probablement.

Poc a poc arribava l'especialització i l'especier passà primer a apotecari i més tard a farmacèutic. A Girona s'organitzaren en confraria, la "Confraria dels deu mil Sants Màrtirs dels metges especiers i barbers", de caràcter benèfic-religiós. Això passava l'any 1360. A Barcelona s'associaren en gremi i, com a tal, tenien el privilegi d'examinar els aspirants a exercir de Mestre Apotecari. Després de quatre anys d'aprenentatge i de superar una prova teòrica i una de pràctica, els aspirants podien exercir com apotecaris.

Microscopi i material de vidre emprat a la Farmàcia de Sant Joan a principis de segle.

Els especiers i apotecaris deixaren d'exercir de manera itinerant i fixaren llur residència, tot canviant les maletes pel taulell de "Ca l'apotecari". En aquesta època, les dones no podien accedir al títol, i només en cas de viduïtat podien regentar un establiment, sempre que el responsable d'aquest fos un mestre apotecari.

Els apotecaris rebien inspeccions periòdiques per tal de comprovar la qualitat de les primeres matèries, el bon estat dels locals, les mesures utilitzades i la manera de preparar els remeis. Això obeïa al zel del Col·legi d'Apotecaris per garantir la màxima eficàcia dels remeis.

La figura de l'apotecari va transformant-se i apareixen les primeres farmacopees, llibres en els quals s'expliquen les substàncies i la forma de preparar els medicaments. La primera fou editada l'any 1511 a Barcelona, amb el títol "Concordie Apothecarierum Barchinona". Les fórmules secretes van anar deixant d'ésser-ne: la medicina i la farmàcia de caire més científic anava guanyant terreny.

En el segle XV, els apotecaris havien de conèixer la composició dels aliments i actuaven com a bromatòlegs. Podríem considerar aquest moment com el principi del que després serien els farmacèutics o inspectors municipals.

En el segle XVI, la figura de Paracels revoluciona la medicina i els medicaments, intenta modernitzar-los i fer-los més econòmics i assequibles a tothom. També introdueix substàncies d'origen mineral: mercuri, coure, ferro, plom, plata, or, arsènic i sofre.

La farmàcia de l'apotecari va deixar el seu vessant només pràctic per enriquir-se en coneixements teòrics, que eren impartits als "Reales Colegios de Farmacia". Aquest procés va culminar l'any 1845, quan aquests estudis van adquirir el reconeixement com a carrera universitària.

Fins fa ben pocs anys, el farmacèutic era l'únic responsable de la preparació dels medicaments que dispensava, i el seu laboratori es podia considerar com una petita indústria per la quantitat d'aparells de què disposava: autoclau, aparells de destil·lació, bany maria, estufes de cultiu, sedassos, material de vidre (provetes, pipetes, erlenmeyers, densímetres) motlles per a òvuls i supositoris, aparells per emplenar tubs de pomades, capsuladors, etc.

A finals del segle XIX la fabricació de medicaments s'anà industrialitzant fins el moment actual, en què els medicaments s'obtenen per mitjà de processos d'alta tecnologia, amb controls químics i biològics molt acurats, i amb la intervenció de l'enginyeria genètica.

Tots els pobles, segons normativa legal, han de disposar d'uns responsables de la sanitat pública que són el metge titular, el farmacèutic titular i el veterinari municipal, que han de residir a la

Pot de la farmàcia de Sant Joan.

Pàgina manuscrita d'un formulari del farmacèutic Enric Sunyer.

L'herbolari de Sant Joan davant el seu establiment.

APLICACIONES I DILUCCIONS
 DEL LÍQUID
HIPOCAREL
 OBTINGUT AMB EL
Aparell ARNALOT
 EN EL LABORATORI DE
Enric Suñé i Rius
 FARMACÈUTIC
 —————
Sant Joan de les Abadesses
 1923.

Primera pàgina del tríptic d'un líquid antisèptic.

La farmàcia a Sant Joan als anys vint.

La farmàcia i l'herbolari, bons veïns fins a l'actualitat.

vila i tenir cura del control de les aigües, aliments, locals públics i empreses relacionades amb l'alimentació.

Fins fa ben poc, mentre subsistia l'anomenat "Padró de Beneficència", el farmacèutic titular estava obligat a oferir els serveis i anàlisis clíniques gratuïtament a aquelles persones amb pocs recursos econòmics, i l'Ajuntament hi contribuïa amb un plus en el sou. Aquest càrrec fou ostentat de forma definitiva pel farmacèutic Enric Sunyer i Rius des de l'any 1924 fins a la seva mort, esdevinguda l'any 1964. Ramon Vidal i Verdaguier, des del 1888, Josep Domingo i Churtó, des del 1903, i Joaquim Ros i Pasqual des del 1916, són els farmacèutics que el precediren, que jo en tingui constància.

Maria Rosa Sunyer i Creixans,
farmacèutica municipal de Sant Joan de les Abadesses

Bibliografia:

- Cowen, David L i Helfand, William H. *Historia de la Farmacia*. Ediciones Doyma. Barcelona, 1992.
- Pla Dalmau, Josep M. *Pequeña Historia del Colegio Oficial de farmacéuticos de la provincia de Gerona, en su primera etapa de actividades. (1899-1933)*. Girona, 1959.
- Junyent, Eduard. *El Monestir de Sant Joan de les Abadesses*. Junta del Monestir. 1976.
- Gómez Camaño, José Luis. *Páginas de Historia de la Farmacia*. Edicions Ancora. Barcelona, 1990.

Arxius consultats:

Arxiu Històric de l'Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses.

U

na mica d'història

Fa molts anys, els antics grecs utilitzaven extractes del salze per preparar una substància idònia per calmar el dolor. En aquesta mateixa època, els indis americans Huomes i Alabames utilitzaven l'escorça dels salzes amb la mateixa finalitat.

Però no és fins el segle XIX que l'home és capaç d'aïllar i conèixer el principi actiu que produeix el salze amb la capacitat d'apaivagar el dolor.

A aquesta substància se la va anomenar salicina, donat que el salze, en llatí, rep el nom de *Salix*.

Actualment, la salicina és la droga més àmpliament emprada al món, a part de l'alcohol i la nicotina, i l'utilitzem exactament amb la mateixa finalitat que els antics grecs, sota el nom d'aspirina.

Hem cregut oportú, a l'hora d'escriure aquestes ratlles, donar una pinzellada de la llarga bibliografia que s'amaga darrera les plantes remeieres o medicinals, amb la finalitat de reivindicar la seva importància al llarg de la història.

Els primers escrits que es coneixen i que parlen de les propietats remeieres d'algunes plantes daten del segle V abans de Crist i s'atribueixen a *Hipòcrates*. Aquest metge va recopilar i classificar moltes plantes atribuint-los una capacitat curativa.

Els deixebles d'Hipòcrates van continuar amb la tasca d'observar i catalogar els poders curatius de les plantes fins que, a mitjans del segle I després de Crist, un altre gran personatge, *Pedani Dioscòrides*, recull al voltant de vuit-centes plantes medicinals en una obra de 5 volums titulada *De Materia Medica*, que constitueix el que podríem anomenar el primer herbari de la història.

Per altra banda, també es coneix que la majoria dels pobles primitius utilitzaven les plantes amb propòsits curatius. Normalment, cada poblat tenia un individu coneixedor de les propietats remeieres de les plantes i amb un alt poder jeràrquic entre la seva gent: Era el *Xaman*.

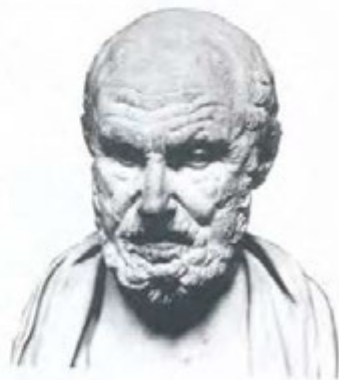
De fet, actualment encara existeix la figura del xaman en algunes tribus sudamericanes i africanes.

La importància dels herbaris i els jardins botànics

Un herbari és una col·lecció d'un determinat nombre de plantes premsades i assecades de manera que es puguin conservar durant molt temps.

Aquest sistema de conservació ha permès conèixer les plantes i les seves propietats al llarg de la història, tot i que en un principi hi havia un problema: durant molts anys cada autor descrivia la planta a la seva manera i amb el seu idioma i per tant era impossible crear un herbari homogeni i coherent. Les definicions de les plantes eren molt

Hipòcrates, "Pare de la medicina moderna", va deixar 87 tractats en els quals esmenta 300 plantes curatives.

Les herbes remeieres es presenten de moltes formes i se n'utilitzen diverses parts, en processos de preparació també diferents.

llargues i amb un punt de vista molt personal.

Al segle XVIII, el naturalista suec Carl Von Linné (1707-1778) aconseguí un mètode per convertir el que era un art inexacte en una ciència exacta: per primera vegada es va normalitzar la nomenclatura de les plantes amb l'ús d'un sol nom per espècie vàlid per a tot el món.

Linné va introduir els conceptes de Gènere i Espècie i va utilitzar el llatí com a llenguatge universal. És important comprendre perquè va utilitzar el llatí: es tracta d'una llengua morta i per tant les paraules no estan sotmeses als canvis de significat que poden tenir a les llengües vives o actuals.

És per això que a partir de finals del segle XVIII en qualsevol tractat botànic i en els herbaris, al costat del nom popular pel qual coneixem la planta hi apareix un nom més aviat estrany en llatí. Per exemple, Farigola (*Thimus vulgaris*).

Uns altres protagonistes de la història de les plantes remeieres han estat els jardins botànics. Els monjos benedictins del nord dels Alps varen ser els primers a conrear i popularitzar plantes remeieres entre el segle VIII i IX amb la creació dels primers jardins botànics. D'aquesta manera, plantes que venien d'altres zones podien ser utilitzades i perpetuades dins la seva àrea.

Durant el segle XIX es van realitzar intenses exploracions en terres verges i es va recopilar una gran quantitat de noves plantes que anaven ampliant els herbaris.

Les plantes beneficioses i útils vingudes de terres llunyanes s'estudiaven i es perpetuaven a Europa mitjançant els jardins botànics.

El privilegi de ser mediterranis

Tot i que abans hem comentat que a través dels jardins botànics es va poder introduir una important quantitat d'espècies al nostre continent, hem de tenir en compte que nosaltres vivim en una zona d'una immensa riquesa botànica: la mediterrània.

El clima relativament suau de les zones adjacents a la mar Mediterrània i la gran varietat de contrastos de la seva geografia han provocat que, el pas del temps, aquesta àrea tingui una personalitat pròpia, caracteritzada sobretot per la seva gran varietat botànica.

Des del mar fins als Pirineus trobem una gran quantitat de plantes riques en essències: plantes remeieres, perfumadores i herbes de cuina. La majoria són plantes adaptades a les condicions de sequera i amb capacitat de rebrotar després d'un incendi. És per això que són plantes que han anat perdurant al llarg del temps i han passat a formar part de la nostra tradició i cultura.

L'herboristeria

Darrera els herbaris s'hi amaga la figura de l'herborista. És aquella

persona que es dedica a buscar i classificar les plantes, a conèixer les seves propietats i on viuen, quina part -arrel, flor, fulla...- és la beneficiosa i com s'han de preparar per obtenir el remei.

El recull que us presentem és només una part d'un extens estudi realitzat dins el terme de Sant Joan de les Abadesses per un herborista del nostre poble.

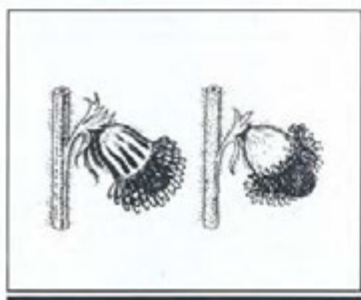
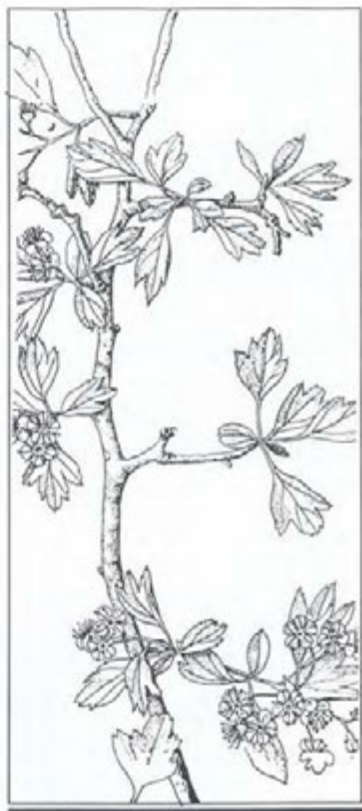
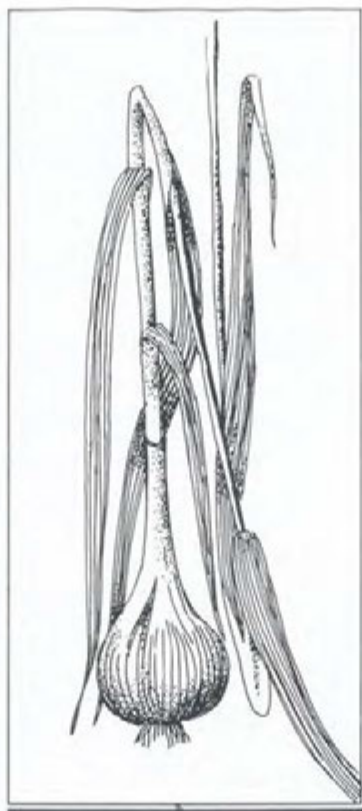
Les virtuts que s'hi expressen són les que els atribueix la saviesa popular. Tot i això, cal molta prudència a l'hora d'utilitzar els remeis.

Com podeu imaginar, és pràcticament impossible considerar com a finalitzat un estudi d'aquesta mena i és per aquest motiu que us convidem a participar-hi amb els vostres coneixements amb l'objectiu d'ampliar aquest extens herbari.

Lluís Mata

Sovint, tenim algunes herbes remeieres tocant a la porta de casa.

All

Allium sativum.

Família de les liliàcies.

Determinador: Jordi Vilalta

Part útil: el bulb.

Està documentat que l'all es feia servir trenta segles abans de Crist, i va servir d'aliment a babilonis, egipcis, hebreus i àrabs.

Virtuts: l'all és un poderós antisèptic, balsàmic i expectorant per a l'aparell respiratori. Segons la medicina popular, la seva acció pot arribar a combatre la gangrena pulmonar, la tuberculosi i la diftèria.

El poble búlgar recomanava prendre durant 50 dies unes gotes d'all macerat amb alcohol pur a la meitat del camí de la vida per prevenir l'arteriosclerosi i les enfermetats de l'aparell circulatori.

Arc blanc

Crataegus monosyna.

Família de les rosàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: les flors.

Virtuts: tonifica el cor i l'aparell digestiu. També es fa servir per combatre les irritacions del coll.

Agrimònia

Agrimonia Eupatoria.

Família de les rosàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: tota la planta.

Virtuts: és astringent i molt útil per combatre la faringitis i altres infeccions de la zona bucal.

Blat de moro

Zea mays.

Família de les graminies.

Determinador: Pere Cubí.

Part útil: la cabellera.

Virtuts: l'aigua de cabellera de blat de moro és un diurètic molt eficaç i segur, excepte per a les inflamacions de la pròstata.

Boix

Buxus sempervirens.

Família de les buxàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les fulles.

Virtuts: antigament es deia que rentar-se el cap amb aigua de fulles de boix evitava la calbesa. Cal saber que el boix és tòxic, i el seu ús pot ésser perillós.

Borraina

Borago officinalis.

Família de les boraginàcies.

Determinador: Teresa Picart.

Part útil: fulles i flors.

Virtuts: sudorífica i diurètica. Les fulles tendres es poden menjar com a verdura.

Brutònica

Teucrium Chamaedrys.

Família de les labiades

Determinador: Climent.

Part útil: tota.

Virtuts: planta tònica i de bon resultat en malalties intestinals.

Camamilla dolça

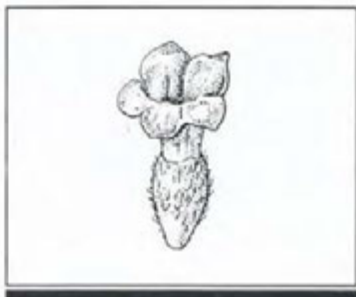
Matricaria chamomilla.

Família de les compostes tubuliflors.

Determinador: Margarita Vilatimó.

Part útil: les flors.

Virtuts: és antiespasmòdica i sedant. La infusió concentrada de flors es feia servir per tenyir els cabells de color ros o bé per mantenir aquest color.

Caps d'ase

Lavandula stoechas.

Família de les labiades.

Determinador: Mercè Basagaña Arimany.

Part útil: les flors.

Virtuts: és un bon antisèptic. Hi ha la creença que per fer baixar el sucre de la sang cal prendre'n aigua feta.

Carbassina

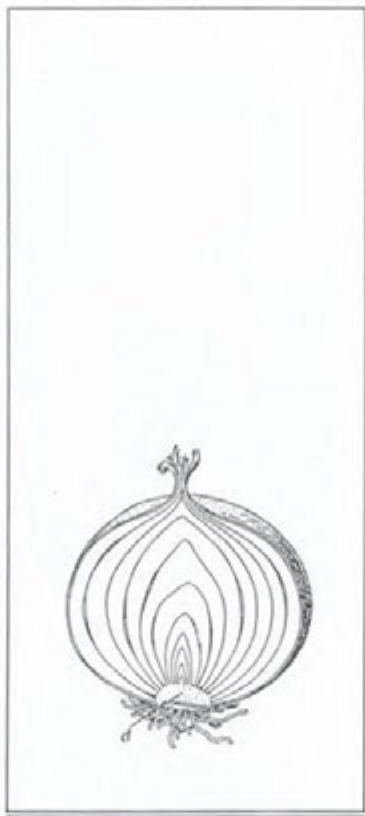
Bryonia dioica.

Família de les cucurbitàcies.

Determinador: Teodor Cubi.

Part útil: l'arrel.

Virtuts: l'arrel conté brionina, que és un purgant molt violent. Per tradició, s'ha fet servir la carbassina per preparar un oli juntament amb cicuta, julivert, all, camamilla, greix de gallina i ruda. Aquest oli servia per curar tumors, trencades i bonys que patia el bestiar.

Ceba

Allium cepa.

Família de les liliàcies.

Determinador: Jordi Vilalta..

Part útil: el bulb.

Virtuts: menjada crua és un excel·lent diurètic, i el suc de ceba és un bon antisèptic.

Centaura

Centaurium umbellatum.

Família de les gencianàcies.

Determinador: Mercè Basagaña Arimany.

Part útil: la flor.

Virtuts: és apreciada per persones que pateixen un tipus determinat de diabetis.

Cicuta

Conium maculatum.

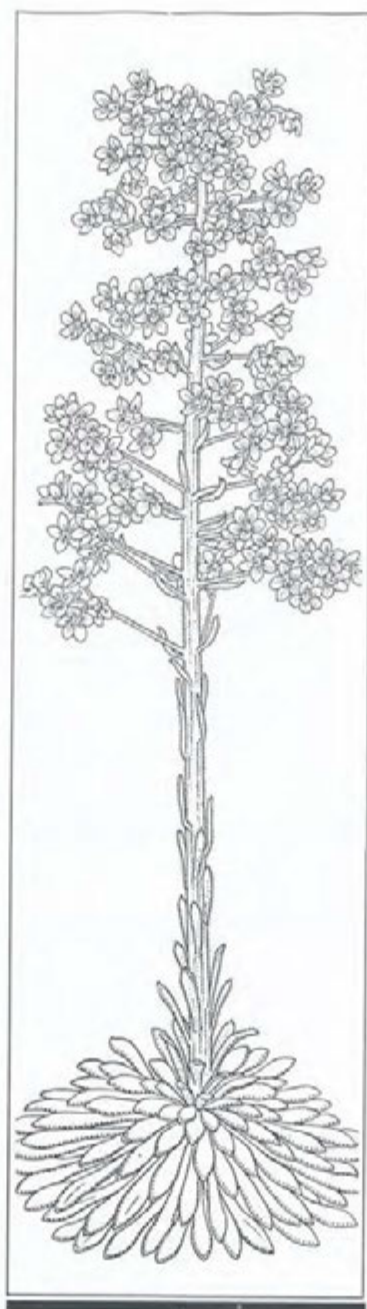
Família de les umbel·líferes.

Determinador: Mercè Basagaña Fages.

Part útil: tota la planta és considerada molt tòxica.

Virtuts: antigament es preparava un oli de cop que es feia servir per curar les trompades molt fortes.

Es feia coure amb oli, cicuta que tingué el capdavall de color vinós, ruda, pega, alls i sagí.

Corona de rei

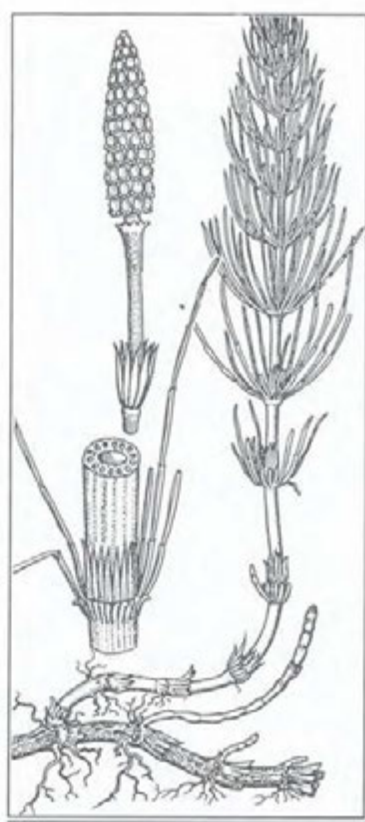
Saxifraga longifolia.

Família de les saxifragàcies.

Determinador: Mercè Basagaña Fages.

Part útil: part de la planta.

Virtuts: es considerava abortiva.

Qua de cavall

Equisetum telmateia.

Família de les equisetàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: tiges i parts verdes.

Virtuts: és un bon diurètic i antihemorràgic.

Cucut

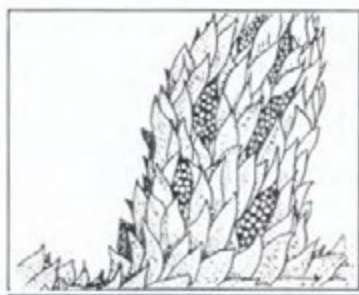
Primula veris.

Família de les primulàcies.

Determinador: Teodor Cubí.

Part útil: l'arrel.

Virtuts: contra els constipats bronquials i com a expectorant amb resultats molt segurs.

Dauradella

Ceterach officinarum.

Família de les polipodiàcies.

Determinador: Anita Dilmé.

Part útil: tota.

Virtuts: és planta astringent, calma la tos i és un bon diurètic.

Espígol

Lavandula spica.

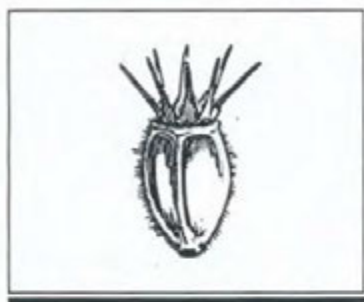
Família de les labiades.

Determinador: Teresa Picart.

Part útil: les flors.

Virtuts: preparades en infusió, les flors d'espígol són un bon desinfectant per ferides i llagues. També, per conservar el cabell, es preparava una loció amb vi negre i espígol.

Eupràsia

Euphrasia officinalis.

Família de les escrofulariàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: tota.

Virtuts: antigament es feia servir per combatre algunes malalties del ulls.

Fraig

Fagus sylvatica.

Família de les fagàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil i virtuts: amb la fusta es preparava un carbó vegetal que es feia servir per curar fermentacions intestinals de tipus anormal i algun tipus de disenteria.

Escabiosa

Knautia arvensis.

Família de les dipsacàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: tota.

Virtuts: fins fa poc, aquesta planta s'utilitzava per curar la verola i el xarampió.

Farigola

Thymus vulgaris.

Família de les labiades.

Determinador: Martí Vilalta.

Part útil: tota.

Virtuts: preparada en infusió és tònica i digestiva. També es fa servir per desinfectar ferides i per preparar banys tonificants juntament amb romaní i espigol.

Flor de Sant Joan

Verbascum thapsus.

Família de les escrofulariàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les flors.

Virtuts: es fa servir per combatre els constipats de les vies respiratòries. La flor de Sant Joan és un component de la següent tisana pectoral: prepareu 1 unça a parts iguals de flors de Sant Joan, gallaret, violeta, pota de cavall, malví i peu de gat i feu-les bullir en 1 litre d'aigua. Preneu-ne 3 o 4 tasses cada dia.

Flor blava

Polygala rupestris.

Família de les poligalàcies.

Determinador: Rosa

Casademunt. (a.c.s)

Part útil: tota.

Virtuts: estova la tos dels infants i es fa servir per curar els constipats bronquials.

Flor de saüc

Sambucus nigra.

Família de les caprifoliàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: flors, fruits i l'escorça.

Virtuts: les flors són un excel·lent sudorífic i calmant per la tos. Els fruits són depuratiu i l'escorça és diurètica.

Freixe

Fraxinus oxycarpa.

Família de les oliàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les fulles.

Virtuts: són laxants i es feien servir contra el reuma i la gota.

Gallaret

Papaver rhoeas.

Família de les papaveràcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: els pètals.

Virtuts: els pètals i les càpsules dels gallarets serveixen per combatre els atacs de tos dels nens petits i tenen propietats lleugerament narcòtiques.

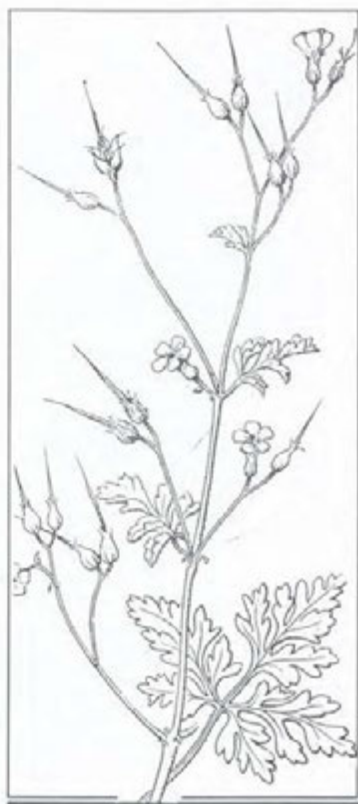
Gaó

Ononis spinosa.
 Família de les lleguminoses.
 Determinador: Lluís Cubí.
 Part útil: l'arrel.
 Virtuts: bon diurètic. Una excel·lent tisana diurètica seria la preparada amb les següents plantes: gaó, fulles de borraïna, menta, cua de cavall, parietària, fulles de freixe i tarongina.

Herba Berruguera

Chelidonium majus.
 Família de les papaveràcies.
 Determinador: Margarita Vilatimó.
 Part útil: el làtex groc.
 Virtuts: la medicina popular ha dit sempre que el tractament de les berrugues amb el suc groc d'aquesta planta dóna resultats satisfactoris.

Herba de Sant Robert

Geranium Robertianum.
 Família de les geraniàcies.
 Determinador: Jordi Vilalta.
 Part útil: tota.
 Virtuts: té propietats astringents i diurètiques.

Herba de mató

Galium verum.

Família de les rubiàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: tota.

Virtuts: antigament es feia servir per a l'elaboració del mató.

Herba felerera

Ajuga chamaepitys.

Família de les labiades.

Determinador: Sra. de Vianya.

Part útil: tota.

Virtuts: també anomenada herba artètica. Es feia servir per curar tota mena de dolor, reuma, gota, etc.

Herba prima

Asperula cynanchica.

Família de les rubiàcies.

Determinador: Rosa

Casademunt. (a.c.s.)

Part útil: tota.

Virtuts: magnífic diurètic. Prendre aigua feta d'aquesta planta era el remei casolà contra les pedres de la bufeta.

Herba queixalera

Hyosyamus niger.

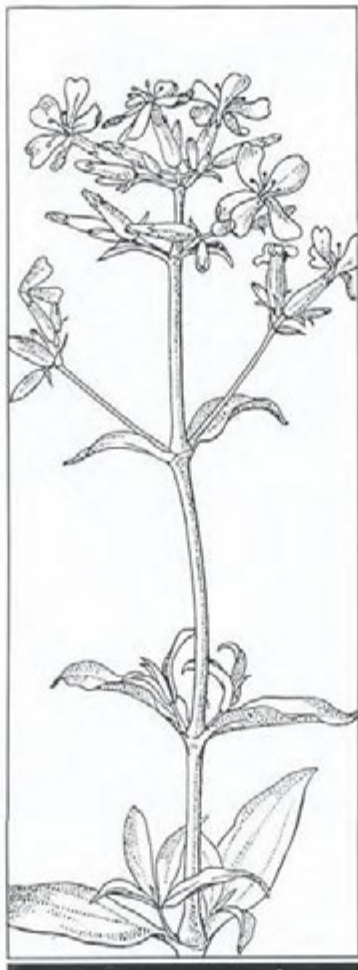
Família de les solanàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les flors i les granes.

Virtuts: cal recordar que és una planta que pot arribar a ser tòxica i que el seu ús cal deixar-lo a mans de persones enteses.

En l'àmbit familiar es prepara un oli antireumàtic i, tal com indica el nom, se'n feien servir les granes per calmar el mal de queixals.

Herba sabonera

Saponaria officinalis.

Família de les cariofilàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: l'arrel i la tija.

Virtuts: tallades, rentades i assecades, es feien servir, prèvia preparació amb aigua, per rentar roba delicada i com a xampú per als cabells.

Hipericó

Hypericum perforatum.

Família de les gutíferes.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: les flors.

Virtuts: coneguda també com herba de cop, és estimada per les seves propietats de guarir les ferides. Se'n prepara un oli posant dins una ampolla 100 grams de flors fresques i 1 litre d'oli d'oliva. Es tapa l'ampolla ben tapada i es posa de cap per avall deixant-lo reposar 40 dies i 40 nits.

Maduixer

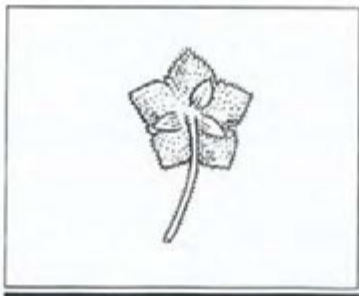
Fragaria vesca.

Família de les rosàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: tota.

Virtuts: a més de servir d'aliment, el maduixer es considera astringent i lleugerament anti-diarreic.

Malva

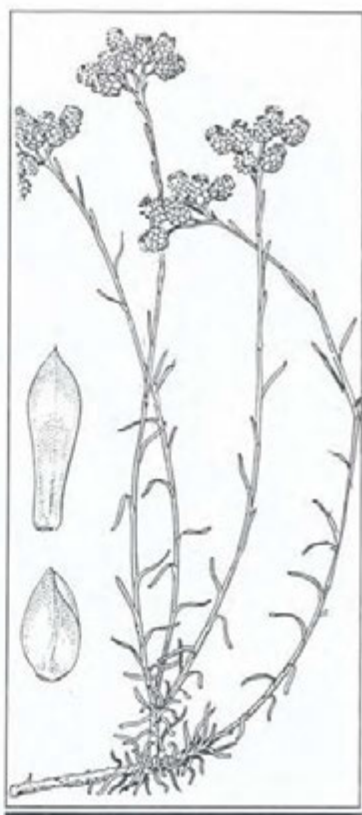
Malva silvestris.

Família de les malvàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les flors.

Virtuts: en forma de cataplasmes, serveix per estovar els furúncols. Presa en forma de tisana barrejada amb fulles de berrina, ben calenta abans d'anar a dormir, fa suar molt.

Camamilla borda

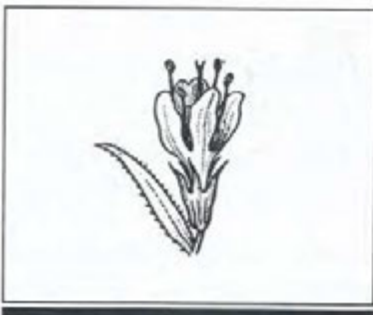
Helichrysum stoechas.

Família de les compostes
tubulíflores.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: tota.

Virtuts: té propietats pectorals i febrífugues. Antigament se'n preparava aiguardent que es feia servir com a estomacal.

Menta

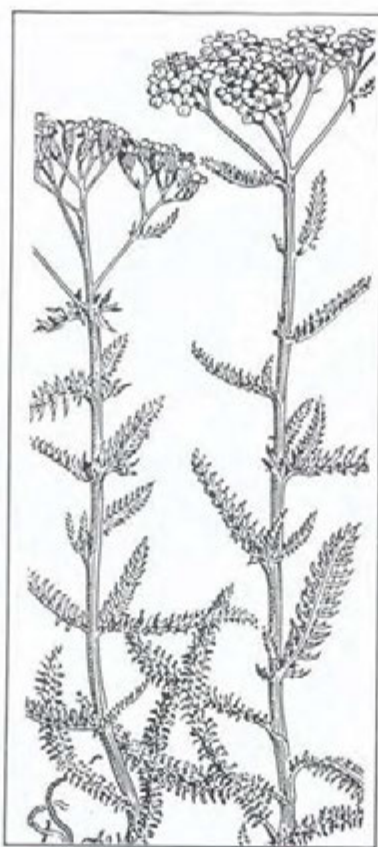
Mentha viridis.

Família de les labiades.

Determinador: Anna Cubí.

Part útil: les fulles.

Virtuts: És tònica, carminativa i afavoreix les funcions digestives de l'estómac.

Milfulles

Achillea millefolium.

Família de les compostes tubuliflors.

Determinador: Joan Cubí.

Part útil: les flors.

Virtuts: té propietats antihe-morroidals, vulneràries i anties-pasmòdiques.

Mill gruà

Lithospermium officinale.

Família de les boraginàcies.

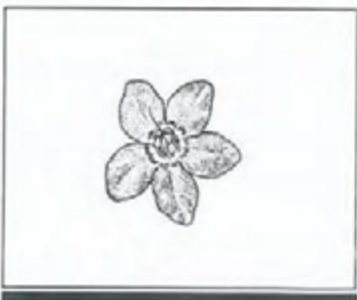
Determinador: Mercè Basagaña Fages.

Part útil: tija i flors.

Virtuts: antigament es creia que per la forma i duresa dels fruits d'aquesta planta, servia per desfer les pedres del fetge i els ronyons.

Més recentment, l'any 1989, Anna Dilmé ens ha comentat que prendre una tassa d'aigua de mill gruà va bé per als cabells.

Orella d'ós

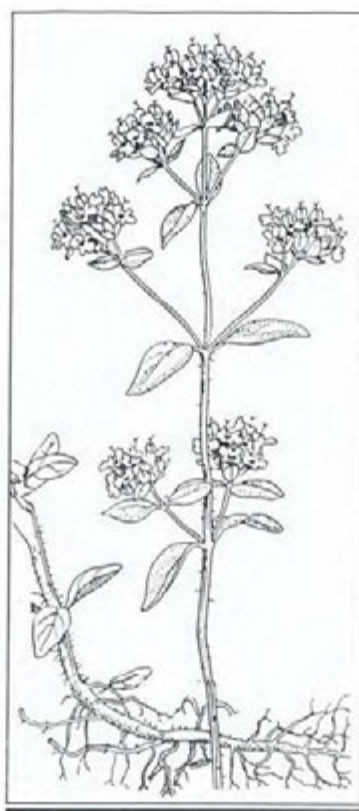
Ramonda Myconi.

Família de les gesneriàcides.

Determinador: Mercè Basagaña Fages.

Part útil: tota.

Virtuts: per combatre els cons- tipats i la tos.

Orenga

Origanum vulgare.

Família de les labiades.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les flors.

Virtuts: es fa servir per donar gust a molts dels guisats. Presa en forma de tisana, es considera també tònica i digestiva.

Ortiga

Urtica dioica.

Família de les urticàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: tota.

Virtuts: segons la tradició és un òptim diurètic, sobretot contra l'àcid úric; eficaç contra el reumatisme, depurativa, estoma- cal i antianèmica.

Les ortigues tendres es mengen com a verdura, bullides i amanides amb sal i oli. És un plat indicat especialment per a les persones que pateixen gota, reuma i diabetis.

Pastanaga

Daucus carota.

Família de les umbel·líferes.

Determinador: Martí Vilalta.

Part útil: l'arrel.

Virtuts: la pastanaga conreada dóna bons resultats contra les anèmies i la diarrea infantil.

Pixallits

Taraxacum officinale.

Família de les compostes
ligulífors.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: tota.

Virtuts: és una planta diurètica, de propietats ja especificades en el seu nom.

Poniol

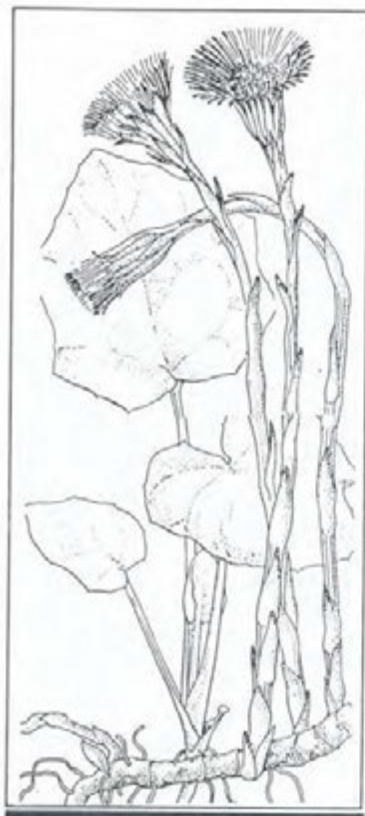
Mentha pulegium.

Família de les labiades.

Determinador: Margarita Vilatimó.

Part útil: les flors.

Virtuts: és un tònic estomacal, digestiu i molt emprat per curar els mals de panxa.

Pota de cavall

Tussilago farfara.

Família de les compostes tubulíflores.

Determinador: Anna Cubí.

Part útil: les flors i les fulles.

Virtuts: es fa servir per combatre els constipats bronquials, és expectorant i calma la tos.

Curiosament, la flor neix abans que les fulles i per això antigament aquesta planta s'havia anomenat "filius ante patrem".

Pulmonària

Pulmonaria affinis.

Família de les boraginàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: tija i fulles.

Virtuts: és bon expectorant i s'ha fet servir per curar afeccions bronquials i pulmonars.

Roure

Quercus.

Família de les fagàcies.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: l'escorça.

Virtuts: la propietat principal és l'astringent. Es fa servir per rentar llagues, per calmar les hemorroides i curar els penellons.

Ruda

Ruta graveolens.

Família de les rutàcies.

Determinador: Teodor Cubi.

Part útil: la planta florida.

Virtuts: tradicionalment es feia servir per la seva propietat emmenagoga. Un altre ús de la ruda és com a ingredient per la preparació de la xocolata desfeta.

Sajolida

Satureja montana.

Família de les labiades.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: les flors.

Virtuts: presa en forma de tisana és estimulant, tònica i afavoreix una millor digestió.

En l'àmbit culinari es fa servir per preparar les sardines en escabetx.

Tarongina

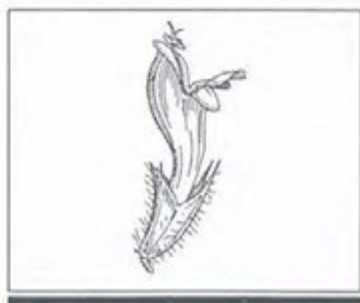
Melissa officinalis.

Família de les labiades.

Determinador: Maria Vilarrasa.

Part útil: tota.

Virtuts: és antiespasmòdica, estomacal, digestiva i tonifica el sistema nerviós.

Tàrrec

Salvia pratensis.

Família de les labiades.

Determinador: Teodor Cubí.

Part útil: les fulles.

Virtuts: té propietats vulneràries.

En èpoques de penúria, de les fulles seques se'n feien cigars.

Te de roca

Jasonia glutinosa.

Família de les compostes tubulíflores.

Determinador: Jordi Vilalta.

Part útil: tota.

Virtuts: s'utilitza com a estomacal i per als mals de panxa.

Til·ler

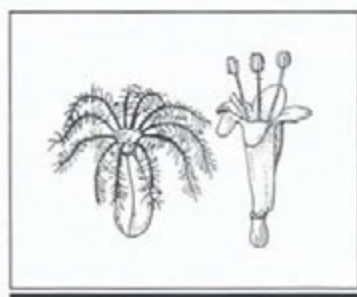
Tilia platyphyllos.

Família de les tiliàcies.

Determinador: Lluís Cubí.

Part útil: les flors.

Virtuts: la més important és que calma els estats nerviosos. També és indicada per a persones que tenen cremor d'estómac.

Valeriana

Valeriana officinalis.

Família de les valerianàcies.

Determinador: Mercè

Basagaña.

Part útil: l'arrel.

Virtuts: calma els estats nerviosos.

Adagi: si vols tenir la dona sana, dona-li arrel de valeriana.

Les plantes remeieres del terme municipal de Sant Joan de les Abadesses que conformen aquest recull han estat determinades per les següents persones:

Basagaña Arimany, Mercè
de Sant Joan de les Abadesses.

Basagaña Fages, Mercè
de Campdevàrol.

Casademunt Vidal, Rosa (a.c.s.)
de Sant Joan de les Abadesses.

Cubi Basagaña, Anna
de Sant Joan de les Abadesses.

Cubi Camprubí, Pere
de Sant Joan de les Abadesses.

Cubi Picart, Joan
de Sant Joan de les Abadesses.

Cubi Picart, Lluís
de Sant Joan de les Abadesses.

Cubi Picart, Teodor
de Sant Joan de les Abadesses.

Dilmé Vilà, Anita
de Sant Joan les Fonts.

Dorca i Costa, Climent
de Sant Joan de les Abadesses.

Picart Masdemon, Teresa
de Sant Joan de les Abadesses.

Vilalta Capdevila, Martí
de Campdevàrol

Vilatinó Morera, Margarita
de Campdevàrol.

Vilarrasa Colomer, Maria
de Sant Joan de les Abadesses.

29 agost. Dijous

Començament de la NOVENA
AL SANTÍSSIM MISTERI.
Cant dels goigs.

---

7 Dissabte

A les dues de la tarda,
repicament general de
campanes.

---

8 Diumenge

Solemnitat del Santíssim
Misteri

A dos quarts d'onze del matí,
SOLEMNE MISSA
CONCELEBRADA, presidida
per l'Excm. i Rvdm. Dr. Josep
M. Guix i Ferreres, bisbe de Vic.
Hi queden convidats, les
autoritats, la Junta del Monestir
i tot el poble. La Schola Choral
del Santíssim Misteri cantarà la
"Missa en honor del Santíssim
Misteri", de mn. J. Pic.

A l'ofertori, seran presentades
les ofrenes dels Pabordes.

Acabada la missa, trasllat de
l'Eucaristia al front del Sant
Crist del Santíssim Misteri, on
continuarà exposada
solemnement tota la tarda. Hi
haurà torns de vetlla pels devots
del Santíssim Misteri. El
monestir serà tancat de les dues
a les quatre de la tarda.

A dos quarts de nou del vespre,
després de la missa vespertina,
VETLLA DEL SSM. MISTERI,
benedicció eucarística i solemne
i tradicional ADORACIÓ del
Sant Crist, acompanyada amb el
cant dels goigs.

---

9 Dilluns

Festa de Santa Maria la Blanca

A dos quarts de dotze del matí,
missa concelebrada i cant dels
goigs.

---

10 Dimarts

Memòria del beat Miró

A les onze del matí, missa
concelebrada i cant dels goigs.

6 Divendres

A les deu de la nit, a la plaça Escultor Pujol, CORREFOC.

A les onze de la nit, a la plaça Major, BALL amb el grup ABRAXAS.

A les dotze del vespre, al Bar Metropolitan, actuació del grup DOGMA.

---

7 Dissabte

A dos quarts d'onze del matí, al Camp Municipal d'Esports, partit amistós de futbol d'alevins.

A tres quarts de dotze del migdia, al Camp Municipal d'Esports, partit amistós de futbol d'infants.

A les tres de la tarda, al Camp de Tir, tirada general al plat.

A dos quarts de quatre de la tarda, al Camp de Petanca, MELÉ DE PETANCA.

A les quatre de la tarda, al Camp Municipal d'Esports, partit de futbol de cadets.

A les cinc de la tarda, al Camp Municipal d'Esports, partit de futbol de juvenils.

A la mateixa hora, a la plaça de l'Abadia, CERCAVILA DE GEGANTS de la nostra vila, acompanyats dels grallers de Sant Joan. El recorregut acabarà a la plaça Major.

A les sis de la tarda, a la Plaça Major, espectacle infantil a càrrec del grup KATAKLON,

amb la "super festa de l'escuma A TOPE GUAI".

A les nou del vespre, al campanar de l'església del Monestir, repicament general de campanes i tradicionals serenates.

A dos quarts de deu del vespre, passant pels principals carrers de la vila.

A dos quarts d'onze de la nit, sardanes a la plaça Major per la cobla JOVENÍVOLA de Sabadell.

A les dotze de la nit, a l'envelat, ball amb els grups KIRTANA i la SALSETA DEL POBLE SEC.

---

8 Diumenge

A les nou del matí, TOC DE MATINADES amb els grallers de Sant Joan.

A un quart d'onze del matí, les Autoritats i els Pabordes, precedits dels Gegants i la cobla, s'encaminaran cap al Monestir, per assistir a la missa solemne.

A tres quarts de dotze del migdia, a la plaça Major, la cobla interpretarà la SARDANA D'HONOR, "Monestir en Festa" de Ramon Oliveras, a la memòria de Josep Vilarrodà i Diumenge i de Josep M. Garriga i Bassaganya.

A dos quarts d'una de la tarda, sardanes al Passeig per la cobla MONTGRINS.

A un quart de cinc de la tarda,

els Pabordes, acompanyats del delegat de l'Autoritat i precedits per l'orquestra, aniran a buscar les Pabordes als respectius domicilis i es dirigiran a la plaça Major.

A tres quarts de cinc de la tarda, a la plaça Major, BALL DELS PABORDES. Les parelles balladores d'enguany són:

Joan Ferrer - Mireia Serrat
Josep Roura - Elisabet Carrillo
Ramon Castells - Rosa Llària
Segimon Serrat - Concepció Formatgé.

A les cinc de la tarda, al Camp Municipal d'Esports, partit de futbol entre el C.E. Blanes i el C.E. Abadessenc, del Campionat Preferent.

A dos quarts de sis de la tarda, doble audició de sardanes al passeig per les cobles MONTGRINS i PRINCIPAL DEL LLOBREGAT.

A dos quarts d'onze de la nit, a la plaça Major, sardanes per la cobla MONTGRINS.

A les onze de la nit, al local de l'Associació de Jubilats i Pensionistes, actuació de JORDI BRUCH.

A les dotze de la nit, a l'envelat, ball amb els conjunts AQUAREL·LA i DRAC MÀGIC.

---

9 Dilluns

A les nou del matí, al Camp de Tir, TIRADA SOCIAL AL PLAT.

A un quart d'una de la tarda, sardanes per la cobla MONTGRINS a l'avinguda del Comte Guifré, carrer de Ramon d'Urg i plaça d'Anselm Clavé.

A dos quarts de cinc de la tarda, a l'envelat, concert per l'orquestra MARINA.

A dos quarts de sis de la tarda, doble audició de sardanes al passeig per les cobles MONTGRINS i MARINA.

A la mateixa hora, al Camp Municipal d'Esports, entrega de trofeus als jugadors més destacats de la temporada.

A les sis de la tarda, al Camp Municipal d'Esports, partit amistós de futbol.

A dos quarts de deu del vespre, els Pabordes, acompanyats del delegat de l'Autoritat, i precedits per la cobla, aniran a buscar les Pabordesses als respectius domicilis i es dirigiran a la plaça Major.

A les deu del vespre, a la plaça Major, BALL DELS PABORDES.

A dos quarts d'onze de la nit, a la plaça Major, sardanes per la cobla MONTGRINS.

A les onze de la nit, al local de l'Associació de Jubilats i Pensionistes, actuació de la FAMÍLIA SERRALLONGA.

A les dotze de la nit, gran ball a l'envelat amb l'orquestra de MARINA i el grup MONTECARLO.

A tres quarts de cinc de la matinada, davant de l'envelat i pels principals carrers de la vila, DIANA FLOREJADA

amb la xaranga, grup XUPINAZO.

A un quart de sis de la matinada, a l'envelat, BALL DEL PIJAMA amb el grup MONTECARLO.

10 Dimarts

A les onze del matí, SARDANES per la cobla CIUTAT DE GIRONA, distribuïdes a la Plaça Major, plaça Abadia, avinguda Comte Guifré, plaça Escultor Pujol, carrer Ramon d'Urg i plaça Pompeu Fabra.

A les dotze del migdia, a la plaça Major, ANIMACIÓ INFANTIL amb en JORDI TONIETTI.

A la una de la tarda, a la plaça Clavé, SARDANES per la cobla MONTGRINS.

A dos quarts de dues de la tarda, a l'envelat, DINAR POPULAR.

A la mateixa hora, a l'església de Sant Pol, CONCEPTE amb la cobla MONTGRINS.

A les tres de la tarda, XARANGA pel grup XUPINAZO, que actuarà per places i carrers fins a dos quarts de vuit de la tarda.

A dos quarts de quatre de la tarda, al Camp de Petanca, MELÉ DE PETANCA.

A dos quarts de vuit del vespre, davant del Camp Municipal d'Esports, LA BOGERIA. Itinerari: p. Clavé - Sant Pol - Comella - Comte Guifré - Tints - Jussà - Corriols - Nobles Gironella - Mestre Nunó - p. Abadia - Abat Isalguer - c. Major i fins la plaça Major.

A dos quarts de nou del vespre, SARDANA LLARGA per la cobla CIUTAT DE GIRONA.

A un quart de deu del vespre, a les Cinc Fonts, CASTELL DE FOCS.

A dos quarts d'onze de la nit, sardanes al passeig per la cobla CIUTAT DE GIRONA.

A les dotze de la nit, ball a l'envelat amb els conjunts TRÀFIC i FERRARI.

11 Dimecres

Diada Nacional de Catalunya

A dos quarts de dotze del migdia, sardanes al Passeig per la cobla MIRAMAR.

A dos quarts de set de la tarda, sardanes al Passeig per la cobla MIRAMAR.

**Edició
d'aquest programa:**

**AJUNTAMENT DE
LA BARONAL VILA
DE SANT JOAN DE
LES ABADESSES**

T

extos:

**Recull i classificació
de les plantes:**

Jordi Vilalta.

Col·laboracions:

Josep M. Vilaseca

M. Rosa Sunyer

Lluís Mata

Agraïments:

**a totes les persones que
han facilitat informació
per a la confecció
d'aquest programa.**

**Disseny tipogràfic:
Jordi Canelles.**

**Impressió:
Impremta Baronal.
Sant Joan de les
Abadesses.**